

náhledů — arci odchylných od autora — mocnářství rakousko-uherské bylo by v podstatě spíše reální unii, arci zcela zvláštní, t. zv. užší reální unii. Jsouť zde vedle mocnáře právně zabezpečeny některé další jednotné či společné orgány a kompetence (zvláště v exekutivě), kterými říše naše arci přibližuje se jistému způsobu spolkového státu (tak říkajíc polovičního); tato relativní jednota však je spíše reflexem dvojí spojené moci, za sjednocenou, ústřední moc státní ještě pokládati se nemůže.

Naznačili jsme zběžně tyto náhledy (jež tu blíže rozváděti nelze) hlavně proto, že státní praxe (ku př. pokud jde o zákonodárství ve spol. věcech, o majetek vojenského eráru, státní dluhy a p.) tímto směrem vskutku pokračuje, nechávajíc supposici zvláštní starší moci říšské víc a více za sebou. Zda-liť arci tento dualisující process shoduje se se stálostí a zájmy říšského svazku aneb také se stanoviskem historického práva českého, jest vážná otázka politická, kterou zde rozebírat se nehodí. — Bystrým dedukcím autorovým zajisté podařilo se aspoň v jedno sebrati a prohloubiti vše, cokoli vůbec uvéstí se dá pro náhled, že v mocnářství našem také ještě trvá státní moc ústřední.

B. Rieger.

Dr. Rudolf Herrman v. Herrnritt, *Nationalität und Recht dargestellt nach der österr. und ausländ. Gesetzgebung.* (Videň 1899, str. 148.)

Kniha tato, jejíž autor jest soukromým docentem na universitě vídeňské, jest vskutku záslužnou i pro objektivného ducha, jímž jest psána, i pro velikou svědomitost a píli, s níž snesl spisovatel novější rakouský materiál zákonů, nařízení a rozhodnutí říšského i správního soudu, jež látky jeho se dotýkají; dost značnou měrou všimal si též závažnějších prohlášení a řečí parlamentárních. Zahraničního zákonodárství použito arci měrou menší, než by nadpis knihy zdál se slibovati. Kromě stručných narážek v textu samém obsažených obmezuje se spracování příslušné cizozemské látky na několik obšírnějších poznámek pod čarou, které slouží srovnání s otázkami rakouskými v textu hlavním obšírněji probíranými. I v tom obmezení zasluhuje však vděku zřetel, jež autor k cizozemským poměrům měl, neboť zahrnují krátké zprávy o nich i nejnovější zjevy legislační, zejména belgický zákon z r. 1898, u nás na př., co vím, dosud neznámý.

Kniha, jak již nadpis svědčí, nechce býti politickým spisem, nýbrž chce líčiti právní stránku svého předmětu. To spisovatele také vede k tomu, že naproti časovým proudům a sporům se obmezuje jednak na výklad pozitivního práva, jednak na klassifikující rozbor snah směřujících k jistým způsobům jeho provedení neb přetvoření. Tak stává se jeho spis vhodným prostředkem orientačním i pro toho, kdo snad v té či oné podrobnosti s výkladem jeho nesouhlasí, a zasluhuje si především také povšimnutí mladších pro politickou dráhu se připravujících, ježto je upozorní na mnohé stanoviště, které se ve spisech ryze politického rázu snadno přehlédne.

Úvodní výklady o postavení práva národnostního v soustavě právní a pak o tom, jak právo národnostní se tvoří, vypadly ovšem poněkud kuse, nasvědčující tomu, že spisovatel vyzná se dokonaleji v právní látce než v pracích rázu společensko-vědeckého. Věta na př., že tvoření se práva ná-

rodnostního je výsledkem sporných národnostních zájmů ve státě, hodí se bez odporu na přítomné poměry naše, zdaliž ale také stejnou měrou na švýcarské? Správně však jest, že může se národnostní právo vyvinouti pouze ve státech smíšených, ježto ve státě národnostně jednolitém národ v politickém a ethnickém smyslu spadá v jedno. Tudíž povstává národnostní právo jedině buď ve státě národnostně smíšeném, v němž národnost jedna jakožto panující se přivádí k platnosti, anebo ve smíšeném, kde takové hlavní národnosti není. Hledaje pak na rozdíl od sociologických výměrů právní pojem národnosti, praví autor, že pro ten pojem v úvahu přicházejí pouze národnostní skupiny v obyvatelství státním, které i zevně jako takové se vyznačují, a za jediný pak právně rozhodný zevní znak národnosti pokládá jazyk. Ihned zde budiž připomenuto, že autor v důslednosti názoru toho pokládá zjištění národnosti za nezbytné, a jakkoliv tu zase na konec jiného prostředku není nežli přiznání osobního, a to může arci i během doby u těchže jednotlivců se měnit, přece považuje za nejprůměrnější, aby se prováděl občasný národnostní census při sčítáních lidu na základě mateřského jazyka, jakožto jedině možného objektivního znaku.

Probíraje v řadě odstavců vývoj národnostního života v Rakousku od roku 1526 až do vítězství centralistického absolutismu a k probuzení národnostního hnutí na počátku XIX. věku, opírá se autor, rovněž jako při líčení poměrů r. 1848 a 1849, namnoze též o spisy české. Však právě zde jest litovati, že mu nejeden důležitý zjev z novější literatury české ušel. Snad by jej bylo bližší přihlédnutí k ní uvedlo na závažné rozpoznání, kterak právě germanisující absolutismus dílo své administrativně prováděl, aniž formálně otrásl mnohým ze starších ustanovení práva jazykového v úřadech, a býval by tudíž autor právě s hlediště právního rázu své studie nutně se musil pozastaviti u otázky, do jaké míry staré ty normy od obnoveného zřízení Ferdinanda II. počínajíc na př. v Čechách platnost podržely. Vždyť otázka ta hrála a hraje dosud velikou úlohu a zdá se nám býti především rozhodnou pro posouzení známého kabinetního listu z 8. dubna 1848.

Velmi dobře jsou lišeny tři směry, jakými se brala národnostní politika od roku 1848: směr německo-centralistický, směr historicko-národní (jak my říkáme, státoprávní) a směr ethncko-národní, kterýž v prosincovce vystupuje jako zvláštní aplikace zásady volnostní na život národnostní, leč nikoliv ryze. Největší péči věnuje pak spisovatel rozboru známého čl. XIX. státního základního zákona o právech občanských. Jak pochopitelně probírá tu nejprve rozdílné názory panující v příčině právního významu tak řečených základních práv státoobčanských. Přidává se celkem k názoru, že jsou to všeobecná pravidla direktivná, tedy jaksi program pro budoucí zákonodárnou a správní působnost, nikoliv tudíž venkoncem též bezprostředně zdroje práv subjektivních. Avšak nemá za to, že by měly tuto vlastnost stejnoměrně všechna jednotlivá ustanovení jejich a pokládá tudíž speciální rozbor každého jednotlivého v tom vzhledě za nezbytný. Příliš skeptické chování theorie právní vzhledem k praktickému významu čl. XIX. vysvětluje si autor z tuze formalistického aplikování soukromoprávních zásad na obor práva veřejného, jehož stěžejným bodem nebývá však pouze subjektivní právo, nýbrž i jen subjektivní zájem (subj. Interesse), kterýž se stává zájmem veřejným, objevuje-li se u většího

určitějšího kruhu osob stejnoměrně. Pro uskutečnění veřejného zájmu stačí ale pouhé ustanovení zákonné, i když subjektivních práv nevytklo. Správní úřad jest povinen veřejného zájmu šetřit, čímž souběžný zájem jednotlivců s touž bezpečností dochází uskutečnění, jako by tu subjektivné právo bylo. S toho hlediště vyvozuje, že také v oboru práva jazykového někdy čl. XIX. o sobě dostačuje, aby vyvolal právní účinek, třeba tu nebylo prováděcího předpisu. Dle autorova mínění obmezuje se však tato možnost na případy, kde ustanovení pravidel o jazykovém poměru dáno jest v mezích platných zákonů v moc jiným činitelům, na př. sněmům, obcím, vydržovatelům školy a pod. Podobně má autor za to, že minoritní školy tvoří případ, ve kterém zákonně upravená povinnost ku zřízení školy za určitých objektivních podmínek (účinkem čl. XIX.), jelikož tento pro země více národnostmi obydlené povinnost k učení se druhému jazyku zemskému vylučuje, zároveň nabývá povahy předpisu pozitivno-právního pro provedení jazykové rovnoprávnosti. S druhé strany arcí má autor za to, že provedení jazykové rovnoprávnosti zřizováním učilišť jako právní povinnost platí pouze v oboru školy národní. Za to autor nepřisvědčuje obvyklému výkladu německému, že by odst. 3. čl. XIX. byl tomu na závalu, aby na střední škole, a to i na gymnasii, zavedena byla povinnost učit se druhému jazyku zemskému. On spatřuje v odstavci tom pouze direktivnou větu, že se jednotlivým národnostem mají zabezpečiti vzdělávací prostředky v jejich jazyku.

Také otázky státního jazyka dotkl se autor. S jakousi výčitkou připomenulo se v jedné kritice, že prý se chová k té otázce chladně. Přirozeno. Nepíšeť spis politický. Rozeznává státní jazyk politický a přirozený. Politickým se vyrozumívá ten, který ve státě národnostně smíšeném s jednou národností panující jest výrazem této její přednosti. »Přirozeným« však mu jest ten, který během vývoje bezděky si přednost zjednal. Státní jazyk v politickém smyslu jest dle spisovatele v Rakousku vyloučen článkem XIX. Přirozený jazyk státní spatřuje v německém. Zákonné stanovení jeho může tedy dle spisovatele býti diktováno pouze důvody prospěšnosti, kde to jednota státu vyžaduje. To může býti jen dle konkrétních poměrů rozhodnuto. Existuje tu jen jisté minimum: jazyk státních zákonů, kteréž, dle spisovatele, jako nejvyšší výraz vůle státní mohou míti jen jediný autentický text. (Z téhož důvodu autor zásadně popírá správnost připouštění více jazyků jakožto řečí autentického textu zemských zákonů.)

Zbývá několik poznámek o názorech autorových v příčině kompetence v záležitostech jazykových. Jelikož v ústavních zákonech není v té příčině žádné výhrady, má on za to, že jest zcela lichým povšechný spor o to, příslušeli-li na př. upraviteli užívání jazyků v úřadech říšskému či zemskému zákonodárství či moci nařizovací. Pro ustanovení jazykové stránky vždy jest příslušným ten činitel, který jest příslušným k materiálnímu upravení dotčené látky. Z této všeobecné zásady vyvozuje se pak m. j., že de lege lata není důvodů popírati, nakoľik jde o vnitřní jazyk služební, příslušnost správy. Pokud se týče zevního jazyka mohlo by se sice uvést, že tato věc zasahá do subjektivních oprávnění stran, leč v státním právu rakouském není prý žádné výhrady, následkem které by upravování práv subjektivních výlučně přináleželo zákonodárství.

Bráf.